

Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék

NEMZETKÖZI JOG I. – NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az
Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A nemzetközi viták békés rendezése

Dr. Sziebig Orsolya Johanna

Tanulási útmutató

Tananyag hossza: 59 dia

Tartalom:

3-9. oldal	Mi a vita?
10-12. oldal	Vitarendezési eszközök csoportosítása
13-23. oldal	A diplomáciai vitamegoldások
24-61. oldal	Nemzetközi viták megoldása bírói úton

Áttekintésre szánt javasolt minimum időtartam: 1,5 óra

Tanulásra szánt javasolt minimum időtartam: 3 óra

A tananyagot **fogalomtár** és **önellenőrző kérdések** egészítik ki.

Fogalomtár *elsajátítására* szánt javasolt minimum időtartam: 1,5 óra

Mi a vita?

Miért keletkeznek konfliktusok az államok között?

- Nemzetközi jog történetéből is látszik, hogy mindig is együtt létezett a nemzetközi jogi megállapodás, vita és vitarendezés
 - nemzetközi jog történetének első nemzetközi szerződése: Umma-Lagas (határvita lezárásához kapcsolódott)
- Az államok között számos ok miatt keletkezhet konfliktus
 - Korábban: uralkodók trónkövetelése miatt, területszerzés
 - Napjainkban: energiához való hozzájutás, kultúrák közötti ellentétek kiéleződése, kisebbségi jogokkal kapcsolatos kérdések, migrációs konfliktusok
- A nemzetközi kapcsolatokban természetesen keletkeznek viták, ugyanúgy, mint a belső jogban: az államok azonban az ENSZ Alapokmány elfogadása óta nem tehetik meg, hogy erő alkalmaznak ennek rendezésére (vagyis fegyveres erőszak alkalmazását illetve az ezzel való fenyegetést)
- Az államok közötti politikai kapcsolatok során az ellentmondás, szembekerülés folyamatosan újratermelődik

Politikai vagy jogi vita?

- Miért fontos: Nemzetközi Bíróság joghatósága
- Vita politikai és nemzetközi jogi jellege gyakran összefonódik
- Nemzetközi Bíróság: *Nicaragua ügy*
- Az USA véleménye alapján, mivel a Nicaragua által sérelmesnek vélt akciók a békét fenyegetik, ezért az ENSZ Alapokmánya értelmében a Biztonsági Tanács hatáskörébe tartoznak (ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezet). A Bíróság az érvelést nem fogadta el: a teheráni diplomáciai és konzuli személyzet ügyére hivatkozva megállapította, hogy a Biztonsági Tanács politikai feladatokat lát el, míg a Bíróság jogi jellegűeket, így a két eljárás folyhat akár egymással párhuzamosan is.
- ***A vita esetleges elhúzódó jellege vagy politikai vetülete nem befolyásolja a Nemzetközi Bíróság joghatóságát***

A viták békés rendezésének alapnormája

- Hágai Egyezmény a béke általános fenntartásáról
 - „A szerződő Hatalmak abból a célból, hogy az Államok közt az erőszak igénybevételének, amennyire lehetséges, elejét vegyék, abban egyeznek meg, hogy minden erejükkel törekedni fognak **a nemzetközi vitás kérdések békés elintézésének biztosítására.**”
- ENSZ Alapokmány 1. cikk 3. pont
 - A Szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszályaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy **a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe.**
- 2625. (XXV.) sz. határozat
 - A vitában félként érdekelt államok és más államok is kötelesek minden olyan cselekménytől tartózkodni, amely annyira kiélezheti a helyzetet, **hogy az a nemzetközi béke és biztonság fenntartását veszélyezteti.**
- Rendezés eszközének megválasztásában az államok szabadságot élveznek – diplomáciai vagy bírói vitarendezési módok

A viták békés rendezésének alapnormája

- ENSZ Alapokmány VI. Fejezete 'A viszályok békés rendezése'

33. Cikk - vitarendezési módok példálózó felsorolása

1. Minden olyan viszály esetében, amelynek elhúzódása a nemzetközi béke és biztonság fenn-tartásának veszélyeztetésére vezethet, a felek mindenekelőtt közvetlen tárgyalás, kivizsgálás, közvetítés, békéltetés, választott bírósági vagy bírósági eljárás, regionális szervek, vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján tartoznak megoldást keresni.

2. A Biztonsági Tanács, ha szükségesnek tartja, felhívja a feleket arra, hogy a köztük fennálló viszályt ilyen eszközökkel rendezzék.

A nemzetközi viták békés rendezésének forrásai

- 1899. évi (viták békés rendezéséről szóló megállapodás és Állandó Nemzetközi Bíróságlétrehozása) hágai békekonferencián elfogadott egyezmények
- 1907. évi (módosítások és kiegészítések) hágai békekonferencián elfogadott egyezmények
- 2625 (XXV.) sz. határozat 1970: az államok közötti békés kapcsolatok és baráti együttműködés elveiről (ENSZ Alapokmány 1. és 2. cikke)
- 37/10. sz. ENSZ Közgyűlési határozat (1982.): manilai nyilatkozat a nemzetközi viták békésrendezéséről
- regionális szervezetek jelentősége ezen a területen: ENSZ Alapokmány VIII. Fejezete

Államközi viták és a nemzetközi jog

- „jog vagy ténykérdésben lévő véleménykülönbség, jogi álláspontok vagy érdekek ütközése két fél között” (Állandó Nemzetközi Bíróság- Mavrommatis ügy, 1924.) (jogi és egyéb viták)
- különbséget kell tenni: politikai természetű viták és bíróság által megítélhető viták között:
 - a vita eldönthető-e a pozitív jog alapján (de lege lata)
 - de lege ferenda: politikai jellegű vita, ahol a politikai döntést kell hozni a későbbi magatartásszabályok alkotásáról
 - amennyiben joghatósága egyébként fennállt, a Nemzetközi Bíróság nem zárkózott el a viták eldöntésétől pusztán azon az alapon, hogy politikai elemet is tartalmaz pl. Nicaragua ügy vagy Korfu-szoros ügye
 - a bírói vitarendezés komplementer jellegű a politikai mellett: a Biztonsági Tanácsnak politikai jogosítványai vannak: a Bíróság pedig igazságszolgáltatási funkciót lát el: ugyanazon esemény tekintetében eltérő, de egymást kiegészítő tevékenységet látnak el

Vitarendezési eszközök csoportosítása

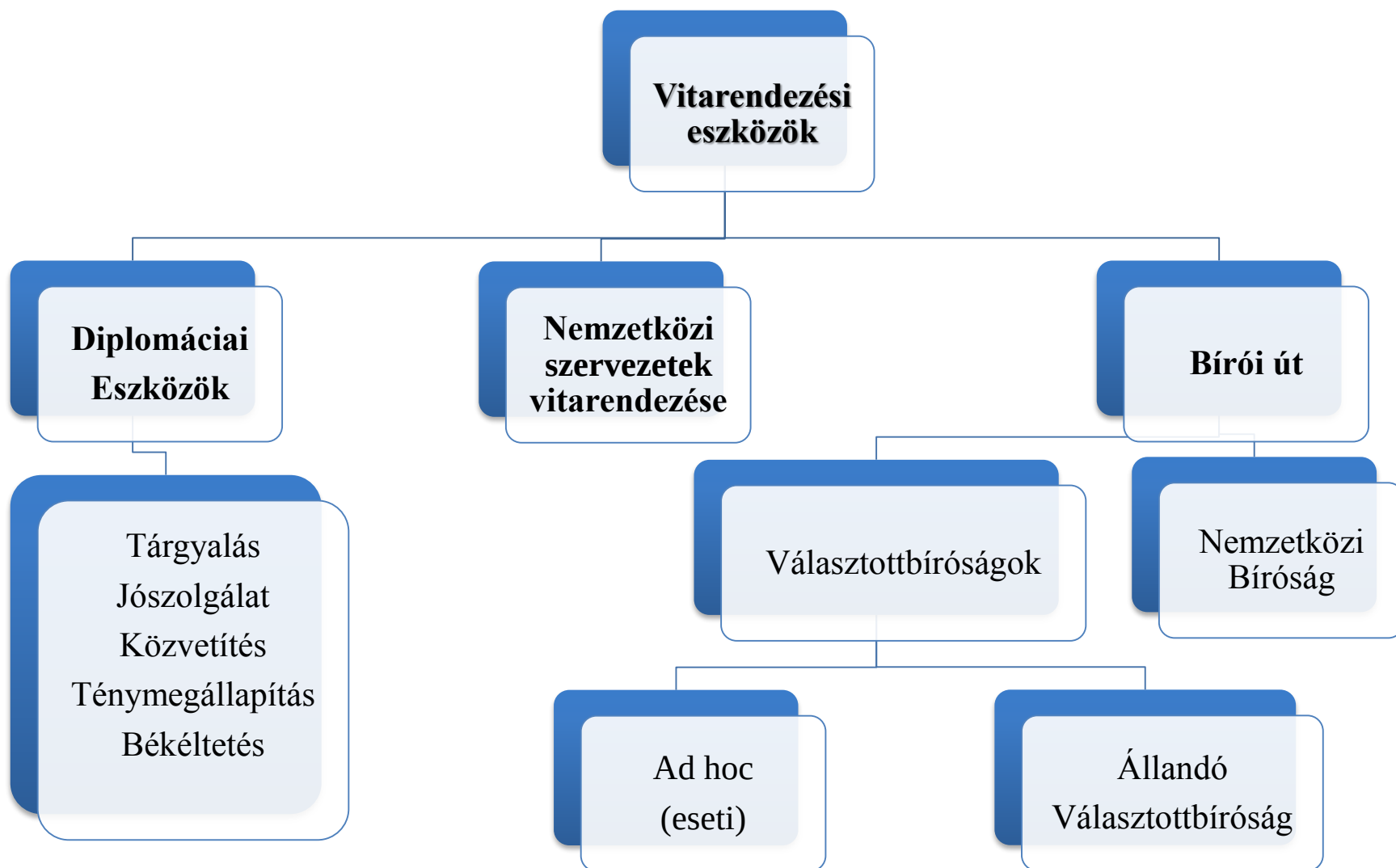

Csoportosítási lehetőségek

- vitában álló felek kizárólagos részvételével vagy pártatlan harmadik részvételével zajló vitarendezés
- bírói vagy nem bírói (választott bírósági és állandó bíróság)
 - Legfontosabb bírói fórumok:
 - Nemzetközi Bíróság
 - Állandó Választottbíróóság
- intézményesített vagy ad hoc
- univerzális – regionális – egyéb vitarendezés
- bírói vagy diplomáciai vitarendezés
 - Diplomáciai: csak a felek részvételével, vagy pártatlan harmadik fél bevonásával zajló vitarendezés
 - Diplomáciai vitarendezés: tárgyalás, jószolgálat, közvetítés, tényfeltárás, békéltetés
- nemzetközi szervezetek vitarendezését általában a diplomáciai eszközök közé sorolják

Vitarendezési eszközök csoportosítása

A diplomáciai vitamegoldások

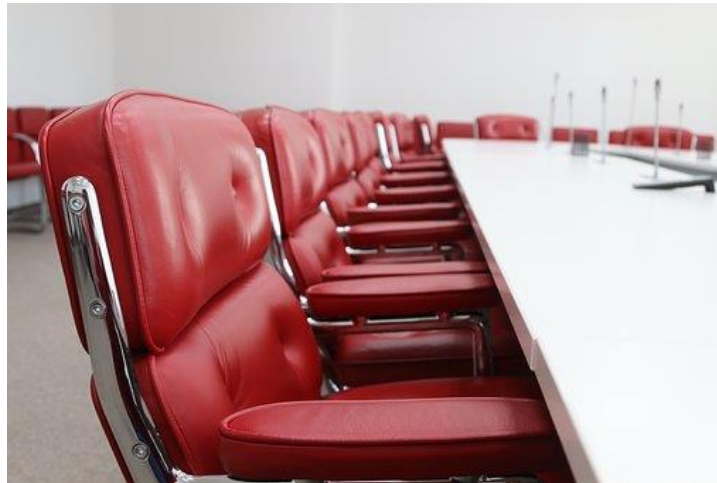
I. Tárgyalás (Közvetlen tárgyalás)

- a felek közötti közvetlen tárgyalás általában megelőz minden más vitarendezést - fontos, hogy mielőtt a jogvita bíróság elé kerülne pontosan tisztázzák a jogvita pontos tárgyát, ehhez szükséges a tárgyalás
- nincsen formakényszer
- a szakmailag jól előkészített (szakértői kérdések tisztázva vannak) és felső szinten (pl. államfők, kormányfők) zajló tárgyalások lehetnek sikeresek
- csak a vitában érintett felek vesznek részt- ezen nem változtat a vitarendezés esetleges elnevezése
- jóhiszeműség és érdemiség elvei
(a megegyezés szándéka vezeti a feleket)
- a vitában érintett minden államot
be kell vonni a tárgyalásokba

Ha harmadik fél is részt vesz a tárgyalásokban:

- A tárgyaláson kívüli vitarendezési módok tartalmazznak egy kívülálló harmadik felet is.
- **A fő kérdések:**
 1. mire van joguk?
 2. az általuk tett vitarendezési lépés milyen természetű?
 3. a vitában álló feleknek maradt-e mozgásszabadságuk a vita eldöntését illetően?

Jószolgálat (*good offices*)

- egy harmadik részéről tett olyan közbelépés, amelyik megteremti annak a lehetőségét, hogy a **diplomáciai tárgyalások megkezdődjenek**.
- a jószolgálat gyakorlója magán a tárgyaláson már nem vesz részt (ha igen: már *közvetítésről* van szó)
- a kívülálló maga is felajánlhatja, de a kezdeményezés eredhet a vitában álló felektől/féltől
- a vitában álló felek **hozzájárulás** is szükséges: több, mint a logisztikai feltételek biztosítása
- felajánlása nem tekinthető barátságtalan cselekedetnek
- jószolgálatot végezhetnek: nemzetközi szervezetek, államok, kivételesen magánszemély is
- jószolgálatot végző tekintélye különösen fontos

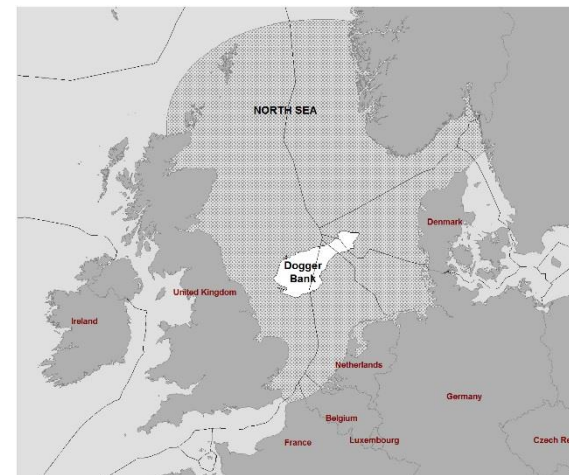
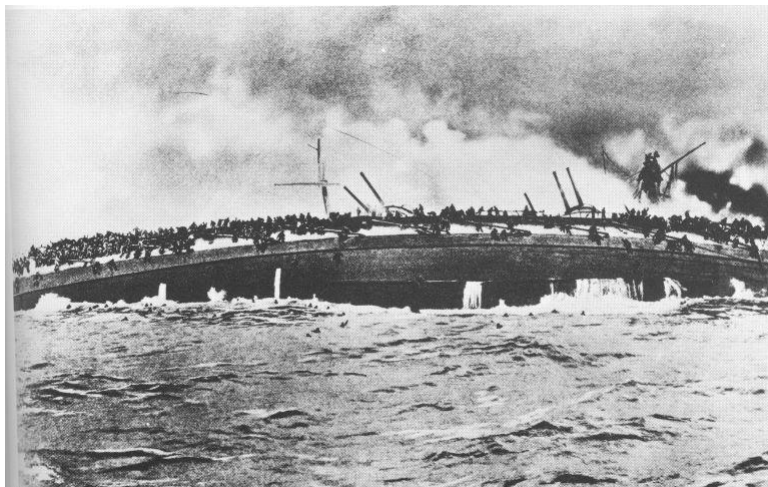
Közvetítés

- annyiban több mint a jószolgálat, hogy a harmadik fél ebben az esetben a vitában álló **felek mellett marad, s részt vesz magán a tárgyaláson is.**
- előfordul, hogy a vitában álló felek még beszélő viszonyban sincsenek egymással
- a közvetítő szerepe abban áll, hogy kiegyeztesse azokat az ellentétes követeléseket és elenyésztesse azokat a nehezteléseket, amelyek a viszálykodó Államok közt támadhattak.
- A közvetítő tiszte véget ér, mihelyt akár a viszálykodó Felek bármelyike, akár maga a közvetítő megállapítja, hogy a kibékülésre részéről ajánlott módokat nem fogadták el. (közvetítő **megoldási javaslatokat** ajánlhat a feleknek)
- A jószolgálatok és a közvetítés, akár a viszálykodó Felek vették azokat igénybe, akár a viszályban nem érdekelt Hatalmak kezdeményezésére történtek, kizárólag tanács jellegével bírnak és soha sincsen kötelező erejük.
- Pl.: a Szovjetunió az 1965. évi India-Pakisztán vita békés rendezése érdekében – közvetítő nagyhatalom sokszor saját érdekeit is érvényesíteni akarja

Kivizsgálás

- különösen olyankor hasznos eszköz, amikor az államok között kibontakozott vita alapjául szolgáló **tények** vitatottak.
- már a Hágai Egyezményekben is szabályozásra került: - 1907-es Hágai Egyezmény jelentősen kibővítette az 1899-es Egyezmény vizsgálóbizottságokról szóló rendelkezéseit
- kivizsgálás – tényfeltáró bizottsági eljárás – tényfeltárás
- konkrét tapasztalatok forrása: *dogger bank case*, incidens

Kivizsgálás

- Oly nemzetközi jellegű vitás ügyekben, amelyek sem a becsületet nem érintik, sem lényeges érdekeket nem érintenek és amelyek a **ténykérdések fölött keletkezett nézeteltérések folytán merültek fel**, a szerződő Hatalmak hasznosnak és kíváncsnak tartják, hogy a Felek, ha diplomáciai úton megegyezésre nem juthattak, küldjenek ki, amennyire a körülmények engedik, nemzetközi Vizsgáló Bizottságot, amelynek feladata e vitás ügyek megoldását megkönnyíteni azzal, hogy a ténykérdéseket részrehajlótlan és lelkiismeretes vizsgálat útján tisztába hozza.
- A Bizottság jelentése a **tényállás megállapítására szorítkozik és nincs oly jellege, mint a választott bíróság ítéletének**. A jelentés teljes szabadságot enged a Feleknek abban a tekintetben, hogy e ténymegállapítás után mit tegyenek.

Kivizsgálás

- részletesen szabályozza, hogyan jöjjenek létre: a felek által állított tagok (egy-egy) és három pártatlan **tag** kijelölése
- szabályozza a **technikai, eljárási kérdéseket**, jegyzőkönyvezést, nyelvhasználatot.
- az 1907-es szabályok jogilag még mindig kötelezőek
- **46/59. sz. ENSZ közgyűlési határozat** (Nyilatkozat a nemzetközi béke és biztonság fenntartása területén végzett ténymegállapításról)
- cél, hogy minél több testület jöjjön létre a hatékony feladatmegvalósítás érdekében
- milyen legyen a ténymegállapítás: átfogó, objektív, pártatlan és nem elhúzódozó
- 1977. évi I. Genfi Jegyzőkönyv: humanitárius jog területén is rendelkezik tényfeltáró bizottságok felállításáról a humanitárius nemzetközi jog megsértése esetében
- Pl. 2001. kárpátaljai árvizek okainak feltárására: EU-ukrán-magyar-román tényfeltáró bizottság (ukrán kezdeményezésre); 2000 januári ciánszennyezés „nagybányai csoport”

Békéltetés

- szó szerint nem szerepel az 1907- évi Hágai Egyezményben, de tulajdonképpen **a közvetítésnek vizsgálóbizottsági formára emlékeztető megvalósítását jelenti**, a vitában álló felek, illetve pártatlan harmadik felek részvételével áll össze egy ilyen testület.
- ajánlatnak tekinthető javaslatot tehetnek a vitarendezésre
- feladata: vita kéréseinek megvilágítása, minden hasznos információ összegyűjtése, felvázolhatja a feleknek egy megállapodás elemeit.
- 50/50. sz. ENSZ Közgyűlési határozat a békéltetőbizottságokról szóló megállapodás
- egyfajta modell-megállapodás, amit az államoknak ajánl
- Pl. Nemzetek szövetsége, ENSZ Tengerjogi Egyezménye (1982.), ICIS, Stockholmi egyezmény (1992), ENSZ Alapokmány: BT szerepére utal

Nemzetközi szervezetek eljárásai

- a nemzetközi szervezetek létrehozásának egyik célja: kialakuló **feszültségek megelőzése, illetve a ténylegesen felmerülő konfliktusok kezelése**
- **Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya:** kötelező közvetítés intézményének bevezetése
- **ENSZ Alapokmány VI. fejezete:** viták békés rendezéséről: vitarendezési kötelezettség és eszközválasztás szabadsága (leginkább Biztonsági Tanács: *ex officio*, bármely tagállam/nem tagállam indítványára)
- az ENSZ a VI. fejezet alapján nem hozhat kötelező erejű döntést <> VII. fejezet
- Közgyűlés: ha a kérdés nem szerepel a Biztonsági Tanács napirendjén
- főtitkár: BT illetve a Közgyűlés felkérésére

Nemzetközi szervezetek eljárásai

- A Biztonsági Tanács minden viszályt, vagy minden olyan helyzetet, amely a nemzetek között súrlódást okozhat vagy viszályt vonhat maga után, megvizsgálhat annak megállapítása végett - vajon a viszály elhúzódása, vagy a helyzet fennmaradása nem vezethet-e a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére.
- regionális és univerzális nemzetközi szervezetek is részt vesznek a hatáskörükbe tartozó kérdésekben a vitarendezésben pl. emberi jogok nemzetközi védelme, kisebbségvédelem (VIII. Fejezet)
 - Regionális szervezetek tevékenységéről mindig tájékoztatni kell a Biztonsági Tanácsot
 - Amerikai Államok Szervezete, Afrikai Unió
 - EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet)

Nemzetközi viták rendezése bírói úton

A nemzetközi viták bírói úton való rendezésének sajátosságai

- A döntést a felektől független, jogi szakértői fórum hozza meg
- Állandó vagy eseti, ad hoc fórum, amely tagjait egyes esetekben a vitában álló felek választják ki
- A döntéshozatal a nemzetközi jog alapján történik
- A vitarendezés előre megfogalmazott kérdésekhez kötött
- Vitában álló felek hozzájárulása is szükséges
- Legkorábban a választottbírói eljárás alakult ki
 - Ad hoc (eseti)
 - Állandó Választottbíróóság
- Állandó bírói testület
 - Állandó Nemzetközi Bíróság
 - Nemzetközi Bíróság
- Új bírói fórumok jönnek létre pl. emberi jogi kérdések, nemzetközi büntetőbíráskodás, tengeri jogi viták, kereskedelmi viták rendezésére

Választottbíráskodás

- **Kialakulása, fejlődése**

- fajtái: államközi (szuverén államok egymással szemben); vegyes (szuverén államok és magánjogi jogalanyok); kereskedelmi választottbíróságok (társaságok és magánszemélyek). Nemzetközi jogi szempontból leginkább az első kettőnek van jelentősége.
- modern kori választottbíráskodás: USA függetlenné válásával
- Washington, 1794. barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződés megkötése a brit uralkodóval- **Jay-szerződések**
 - függetlenségi háború után fennmaradt rendezetlen kérdések rendezése: három különböző választottbíróági tanács létrehozását rendelte el:
 - államközi jogviták
 - brit alattvalóknak USA-val szembeni igényei
 - amerikai állampolgároknak brit kormánnyal szembeni igényei
- 1871. **Alabama ügy**: Nagy-Britannia megsértette-e semlegességi kötelezettségét az amerikai polgárháborúban (már öt tagú választottbíróági testület járt el, Genfben) (15 millió dollárnyi kártérítést ítélt meg)
- 19. sz. végéig csaknem száz esetben került sor államok között választottbíróági eljárásra

Állandó Választottbíróság (PCA-Permanent Court of Arbitration)

- **1899.** első hágai békekonferencia – I. sz. egyezmény – Állandó Választottbíróság: a diplomáciai úton nem rendezhető viták rendezésének megkönnyítése érdekében, illetve, hogy a választottbíráskodást azonnal igénybe lehessen venni
- székhelye a hágai Béke Palota
- részes államok arbiteri funkcióra ajánlanak személyeket hat évre, amely megújítható, és az így **listáról** lehet aktiválni a tagokat: minden szerződő állam legfeljebb négy egyént jelöl ki, akik nemzetközi jogi kérdésekben elismert szaktekintélyek, a legnagyobb erkölcsi tiszteletben állnak és a választott bírói tisztet elfogadni hajlandók (ún. **nemzeti csoportok**)
- **öt fős testület megalapítása:** minden vitában álló fél választ két-két tagot, legfeljebb egyet saját nemzeti csoportjából - négy fő választja meg az ötödik, elnöki posztot betöltő tagot, aki szintén szerepel valamely állam nemzeti csoportjában (ha nem tudják: két - két hónapon belül, ha nem: két-két nevet jelölnek- sorshúzással) lényege: előbb utóbb összeáll a testület

Állandó Választottbíróság (PCA-Permanent Court of Arbitration)

- első világháborúig 14 ügyet tárgyalt, Nemzetek Szövetsége idején hatot, majd az Állandó Nemzetközi Bíróság létrehozásával egyre inkább elvesztették az államok érdeklődésüket az Állandó Választottbíróság iránt (joggyakorlat **kevésbé volt kiszámítható** a folyamatosan megújuló nemzeti csoportok miatt)
- vitarendezési **panelek** létrehozása pl. nemzetközi magánjog és kereskedelemjog és környezetvédelmi jogviták
- eljárás **gyorsabb**, és **kevésbé költséges**, mint a Nemzetközi Bíróságon
- döntése kötelező a felekre nézve

Ad hoc választottbíráskodás

- létrehozása a felektől függ: eredhet a vita keletkezése után kötött kompromisszumból, vagy visszautalhat pl. egy korábbi nemzetközi szerződés záradékára is
- modern választottbíráskodásra vonatkozó eljárási szabályok: UNCITRAL- szabályzat (ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága)
- **Fejedelmi arbitrázs:** ma már nagyon ritkán fordul elő, pl. II. Erzsébet Chile és Argentína vitájában: az Andokon futó határ ügye, 1966.

Ad hoc választottbíráskodás

- Alávetés formái:
 - *választottbíróági egyezmény*: választott bírósági egyezmény létrejöhet akár már felmerült, akár pedig csak netalán keletkező vitás ügyekre nézve. Kiterjedhet az összes vitás ügyekre, vagy pedig a vitás ügyeknek csupán egy meghatározott csoportjára.
 - *választottbíróági klauzula*
 - *választottbíróági kompromisszum*: tisztázandó kérdések: hogyan és milyen összetétellel jön létre; mi a jogvita tárgya; mire kéri a testületet; a nemzetközi jog mely forrásai alapján döntheti el a vitát/szabadon választhat: nemzetközi jog egésze alapján, vagy egy bizonyos szerződés alapján/ *ex aequo et bono*: tekintsen el a pozitív jog alkalmazásától és csak az igazságosság és méltányosság elvei vezéreljék a döntését
 - technikai, eljárási jellegű szabályok
 - mi történjen, ha egy arbitert pótolni kell
 - indokolással szemben támasztott követelmények
 - esetlegesen megállapíthatnak a jogorvoslatra vonatkozó szabályokat

Hága, Béke Palota

Nemzetközi Bíróság

- már a hágai békekonferenciákon is felmerült a gondolat, hogy valóban állandóan működő, általános hatáskörű nemzetközi bíróság jöjjön létre
- Nemzetközi Zsákmánybíróság (1907, XII. egyezmény), speciális hatáskörrel, de nem lépett hatályba
- 1920-ban nyitották meg aláírásra az Állandó Nemzetközi Bíróság statútumát, ez még független volt a Nemzetek Szövetségétől (székhelye Hága volt)
- II. világháború után: ENSZ egyik főszerveként létrehozott Nemzetközi Bíróság (ENSZ Alapokmány XIV. fejezete)
- bírósági eljárás: lassabb és költségesebb, mint a viták diplomáciai rendezése

Nemzetközi Bíróság

- International Court of Justice (ICJ)
- **Szervezeti kérdések, tagok megválasztása**
 - Bíróság székhelye: Hága, Béke Palota
 - Tagok megválasztása
 - Függetlenség, pártatlanság
 - Ad hoc bírók a Nemzetközi Bíróságon
- **Eljárás**
 - Joghatósági kérdések
 - Peres eljárás
 - Tanácsadó véleményezési eljárás

Nemzetközi Bíróság

- **Szervezete, összetétele**

- független bírák testülete
- állampolgárságukra való tekintet nélkül, azok közül a nagy erkölcsi tekintélynek örvendő személyek közül kell választani, akik hazájukban a legmagasabb bírói tisztség betöltéséhez megkívánt követelményeknek megfelelnek, vagy akik a nemzetközi jog terén elismert jártassággal bírói jogtudósok
- a választóknak minden választás során nemcsak arra kell ügyelniük, hogy a megválasztandó személyek a megkívánt követelményeknek egyénenként megfeleljenek, hanem arra is, hogy a testületben, mint egészben, a civilizáció főbb formáinak és a világ fő jogrendszereinek képviselete biztosítva legyen. – méltányos földrajzi eloszlás követelménye alapján: 3 afrikai, 3 ázsiai, 2 latin-amerikai, 5 nyugat-európai és egyéb 2 kelet-európai
- a kontinentális és a common law országok kiegyensúlyozott képviselete az irányadó (a jogrendszerek különbségei általában az indokolásban jelennek meg, és nem magában az érdemi döntésben)

Nemzetközi Bíróság

- **Szervezete, összetétele**

- tagjait kilenc évre választják meg és újraválaszthatóak: háromévente öt-öt bíró mandátuma jár le
- jelölés: Állandó Választottbíróság Nemzeti csoportjától érkezik (függetlenséget hangsúlyozza); Állandó Választottbíróság nemzeti csoportja legfeljebb négy személyt jelölhet, akik közül legfeljebb kettő lehet a saját állampolgáruk: általában egyet személyt jelölnek
- megválasztás: aki a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács párhuzamos szavazásán megszerzi az abszolút többséget, ilyenkor a Biztonsági Tanácsban nem érvényesül a vétójog, a szavazatuk nem különbözik a nem állandó tagokétól
- ha nem kapja meg a szavazatok abszolút többségét egyetlen bíró sem: két újabb szavazás történik; ha ezek is eredménytelenek: két szerv 3-3- tagból álló közvetítő bizottságot hoz létre, és ez tesz újabb javaslatot (akár a nemzeti bizottságok által javasolt személyek köréből, akár saját kezdeményezésre); ha így sem tudnak: Nemzetközi Bíróság tagjai választanak azok közül, akik a Közgyűlésben vagy a Biztonsági Tanácsban szavazatot kaptak: utóbbira még nem volt szükség, a kevésbé esélyesek vissza szoktak lépni; cél: a hely mindenképpen betöltésre kerüljön

Nemzetközi Bíróság

- **Szervezete, összetétele**
- **Függetlenség és pártatlanság**
 - semmiféle politikai vagy államigazgatási tevékenységet nem végezhetnek
 - semmilyen más hivatásos jellegű foglalkozást sem vállalhatnak
 - semmilyen ügyben nem léphetnek fel, mint kormány megbízottak, tanácsadók, ügyvédek
 - tudományos és művészeti tevékenységet végezhetnek mellette
 - nem vehet részt olyan ügy elbírálásában, amelyben előzőleg, mint a felek egyikének kormány megbízottja, tanácsadója, ügyvédje, vagy valamelyik nemzeti, nemzetközi bíróságnak vagy vizsgálóbizottságnak tagjaként, illetve bármilyen más minőségben már közreműködött.

Herczegh Géza

(1928-2010)

- A Nemzetközi Bíróság történetének egyetlen magyar tagja, 1993-2003 között

Nemzetközi Bíróság

- **Ad hoc bírák (Eseti bíra)**

- az államok számára fontos, hogy legyen bizalmuk a bírói testülethez fordulni; a választottbíróságok ezt értelemszerűen biztosítják, hogy ott jelölhetnek egy tagot
- bár a bírók nem befolyásolhatóak és pártatlanok, a peres feleket aggodalommal töltheti el, ha peres ellenfelük állampolgárságát viselő bírót látnak a testületben/nem rendelkeznek bírával. Ezért igényt tarthatnak arra, hogy a fegyverek egyenlőségének elvére emlékeztetően nekik is legyen bírójuk - ezt a feladatot tudja betölteni az ad hoc bíró, melyet a státútum nemzeti bírónak nevez- azonban az állam nem köteles saját állampolgárságával rendelkező bírót jelölni.
- ad hoc bírát elsősorban azok közül kell jelölni, akik állandó bírói posztra már jelölve voltak
- nem kell szavazást tartani a Közgyűlésben és Biztonsági Tanácsban
- függetlenségre tekintettel kell lenni
- eljárásjogi szempontból teljes értékű bíró

Nemzetközi Bíróság

- **beavatkozó:** egy olyan állam fellépése valamelyik peres fél mellett, amely úgy véli, hogy a perben jelen kell lennie, mivel az ítélet rá is ki fog hatni, tehát érdeke fűződik ahhoz, hogy milyen lesz az ítélet
 - a beavatkozási kérelem elfogadásáról a Nemzetközi Bíróság dönt
 - azt kell bizonyítania, hogy olyan jogi érdekről van szó, amelyet a fő eljárásban hozott döntés érinthet
 - ő is jelölhet ad hoc bírát (támogatott pozíciónak már van ad hoc bírāja, nem jelölhet még egyet) cél: bíróság egyensúlyának megtartása

Nemzetközi Bíróság

- **Joghatóság**

- a Bíróság joghatósága (*jurisdictio ratione materiae*) kiterjed minden ügyre, amelyet a felek eléje terjesztenek és minden olyan kérdésre, amelyet az Egyesült Nemzetek Alapokmánya vagy a hatályban levő nemzetközi szerződések és egyezmények elébe utalnak
- a joghatóság valamely jogi megoldáson alapul, nem elegendő a Statútumban való részesség
 - Kölcsönös alávetési nyilatkozatok
 - Kompromisszum
 - Kompromisszumos klauzula
 - Hallgatólagos alávetés (*forum prorogatum*)

Nemzetközi Bíróság

- **Kölcsönös alávetési nyilatkozatok**

- jogforrási természetű egyoldalú állami aktus, és célja a Nemzetközi Bíróság joghatóságának önkéntes elfogadása későbbi ügyekre nézve. Átfoghatja az összes későbbi ügyet, de az ügyek egy csoportjára is kiterjedhet; vissza is vonható.
- kölcsönösségnek nagy szerepe van a nyilatkozatok tekintetében (ha a másik fél is tett ilyen nyilatkozatot és tartalmukban is meg kell egyeznie a nyilatkozatoknak)
- az Állandó Nemzetközi Bíróság Alapszabályainak 36. cikke értelmében tett nyilatkozatokat, amennyiben azok még hatályban vannak, az Alapszabályokban részes Államok között arra az időre, amelyre hatályuk még fennáll és rendelkezéseiknek megfelelően a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságának elfogadása gyanánt kell tekinteni

Nemzetközi Bíróság

- **Kölcsönös alávetési nyilatkozatok**

- az Alapszabályokban részes Államok bármikor kijelenthetik, hogy ipso facto (önmagában) és külön megegyezés nélkül, minden olyan Állammal szemben, amely ugyanazt a kötelezettséget vállalja, kötelezőnek ismeri el a Bíróság joghatóságát minden olyan jogvitára nézve, amelynek tárgya:

- nemzetközi szerződés értelmezése,
 - a nemzetközi jog bármely kérdése,
 - olyan tény létezésének megállapítása, amely ha valónak bizonyul, nemzetközi kötelezettség megszegését jelenti,
 - nemzetközi kötelezettség megszegése esetében teljesítendő jóvátétel természete vagy terjedelme.

Nemzetközi Bíróság

- **Kompromisszum**

- eseti szerződés arról, hogy egy konkrét jogvitában a Nemzetközi Bíróság járjon el, meg kell jelölni a feleket, tisztázni kell, hogy mit kérnek a felek és rögzíteni kell a jogforrásokat is (pl. Bős-Nagymaros ügy 1997. Brüsszel, Magyarország-Szlovákia); tartalmazhat egyéb feltételeket is pl. bontófeltételt, mikor veszti hatályát

- **Kompromisszumos klauzula**

- valamely nemzetközi szerződésben található cikk pl.: „Jelen egyezmény értelmezéséből vagy alkalmazásából fakadó viták rendezésére a Nemzetközi Bíróság jogosult”- ha az adott részes állam nem korlátozta fenntartással a kompromisszumos klauzula tárgyi hatályát, úgy az ő tekintetében, a másik ugyanilyen hozzáállású állammal szemben maga a fordulat beállítja a Nemzetközi Bíróság joghatóságát.

Nemzetközi Bíróság

- **Forum prorogatum**

- hallgatólagos alávetés;
- az állam perbe bocsátkozik, bár erre nem lenne köteles, mivel sem kompromisszum, sem kompromisszumos klauzula, se kölcsönös alávetési nyilatkozatok nincsenek.
- ha nem kifogásolta a Nemzetközi Bíróság joghatóságát, érdemben részt vett a peres eljárás kezdetén, élt az ad hoc bíró jelölésének lehetőségével stb. már nem hivatkozhat arra, hogy tulajdonképpen a Nemzetközi Bíróságnak nincsen joghatósága a vitarendezésre

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**

- eljárás jogi alapja: Nemzetközi Bíróság rendtartása (*Rules*) az ügyviteli szabályok és az eljárási irányelvek (*Practise Directions*)
- eljárás indulhat a felek megállapodása (kompromisszum) által, vagy egyoldalúan, keresettel is
- mindkét félnek meg kell jelölnie a vezérképviselőjét - különálló szakmai apparátus dolgozik, angol és francia nyelvet ismerő jogászok, tekintettel a Bíróságon hivatalos nyelvekre
- Bíróság mindig a joghatóság kérdést vizsgálja először
- felperes részéről az ideiglenes intézkedések, az alperesi pozícióban lévő állam részéről pedig a pergátló kifogások megtétele az első lépés
- ideiglenes intézkedések: a Bíróságnak, ha úgy véli, hogy a körülmények ezt megkívánják, jogában áll megjelölni azokat az ideiglenes rendszabályokat, amelyek alkalmazása szükséges bármelyik fél jogainak biztosítása céljából. A végleges határozat meghozataláig a javasolt rendszabályokról a feleket és a Biztonsági Tanácsot haladéktalanul értesíteni kell

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**

- *Ideiglenes intézkedések*

- akkor is, ha még nem döntött a Bíróság a joghatóságról, de már előre látható, hogy az megállapítható
 - az ideiglenes intézkedések meghozatala kötelezettséget teremtenek, azok kötelező jellegűek (LaGrand ügy, Németország v USA)
 - azonnal és ténylegesen végre kell hajtani
 - az ideiglenes intézkedések nem teljesítését a Nemzetközi Bíróság jogsértésnek minősítette (Mexikói állampolgárok ügye, Mexikó v USA)

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás, pergátló kifogások**

- joghatósági (nincsen a Bíróságnak joghatósága)
- elbírállhatósági (nem jogi vita)
- elfogadhatósági (hipotetikus ügy, már nincsen jogi érdeke a perlő államnak, perben részt nem vevő fél jogi érdekét érinti az eljárás, valamilyen előzetes, kötelezően előírt eljárást nem folytattak le)
- ügy elbírállhatóságára vonatkoztatva: komplex jellegű vita, így a Nemzetközi Bíróság elé került ügy tulajdonképpen csak egy, az összefüggéséből kiragadott és így önmagában értelmezhetetlen probléma

- **Eljárástól való távolmaradás kérdése**

- amennyiben az egyik fél nem jelenik meg a Bíróság előtt, vagy ügyében nem terjeszt elő kérelmet, a másik fél indítványozhatja, hogy a Bíróság kérelméről érdemben határozzon

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás, eljárástól való távolmaradás**

- a Bíróság, mielőtt a fél távolmaradása esetén folytatja le az eljárást, nemcsak arról győződik meg, hogy joghatósága a 36. és 37. cikkek értelmében fennáll, hanem arról is, hogy a kérelem ténybelileg és jogilag megalapozott.
- a pergátló kifogások tárgyalásában való részvétel nem, de az érdemi tárgyaláson való részvétel már minősülhet a joghatóság hallgatólagos elismerésének (*forum prorogatum*).
- Azonban előfordul, hogy az állam nem képviselteti magát, mert annyira egyértelműnek tartja, hogy a Bíróságnak nincsen joghatósága.
- A nemzetközi jog nem ismeri a belső jogi értelemben vett mulasztási ítéletet.

- **Érdemi eljárás**

- amennyiben a Bíróság megállapította joghatóságát és sikertelenek a pergátló kifogások, sor kerül az érdemi eljárásra, amely írásbeli és szóbeli szakaszokra bontható.

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**
- **Írásbeli szak**
 - felek memorandumainak elkészítése
 - replika, a memorandum írásbeli kritikája a másik fél részéről
 - duplika, a replika kritikája
 - az írásbeli előterjesztések beadására nyitva álló határidőt a Nemzetközi Bíróság határozza meg, a felekkel való konzultációt követően
 - az írásbeli szakasz dokumentumaival kapcsolatban a Nemzetközi Bíróság azt a követelményt támasztja, hogy a felek, az elengedhetetlenül szükséges dokumentumokat csatolják (kihat a per időtartamára, a költségekre)
- A szóbeli és írásbeli szakaszok között a Nemzetközi Bíróság a jogvita **helyszínére** is kiszállhat, ha úgy ítéli meg, hogy ez a bizonyításhoz szükséges.

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**
- **Szóbeli szak**
 - ahol az írásbeli szak után továbbra is vannak tisztázatlan kérdések vagy nézetkülönbségek
 - szakértőket, vagy az ügyben érintett nemzetközi szervezeteket hallgatnak meg
 - Bíróság elnökének pervezető szerepe van, az eljárási szabályok a common law és a kontinentális szabályok ötvözete
 - Bíróság tagjai kérdéseket tehetnek fel a feleknek
 - két-két összefüggő perbeszéd történik: a felek elmondják saját álláspontjukat (az írásbeli anyagokat nem kell ismertetni), majd a felek reflektálnak egymás perbeszédére a második körben
 - szó szerinti jegyzőkönyv készül
 - az eljárás a perben elhangzottak összegzésével zárul

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**
- **Ítélet meghozatala**
 - a Nemzetközi Bíróság elnöke, a szóbeli szak berekesztése után megjelöli azokat a kérdéseket, amelyekre választ adva, az ítélet meghozható – ennek módosítását a bírók indítványozhatják
 - bírák egymástól függetlenül elkészítik az írásbeli szakvéleményt, az ügyben felmerült jogi kérdésekről, a döntés irányáról.
 - azután ismerhetik meg a többi bíró véleményét, miután a sajátját benyújtotta.
 - az elnök összesíti őket, megállapítja a többségi álláspontot.
 - a döntést titkos szavazással hozzák meg: rendszerint három fős ítéletszerkesztő bizottság kerül összeállításra, amelynek legalább két tagja képviseli a többségi véleményt
 - a döntéshozatal zárt ajtók mögött zajlik

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**
- **Ítélet meghozatala**
 - az elkészült tervezetet az összes bíró jelenlétében, teljes ülésen vitatják meg első olvasatban. A javaslatokat követően, elkészül az átdolgozott szöveg, amelyről a bírák szavazással döntenek.
 - a bírák kötelesek igennel vagy nemmel szavazni.
 - először az ad hoc bírák szavaznak, majd a Bíróság rendes tagjai, rangidőséggel ellentétes sorrendben.
 - egyszerű többséggel hoznak döntést, szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.
- **Ítélethez csatolható**
 - *Egyéni vélemény*: a döntés érdemével egyet ért, de az indokolással nem.
 - *Különvélemény*: a döntést is bírálja, a különvéleményhez más bírák is csatlakozhatnak.
 - *Nyilatkozat*: nem vitatja az indokolást sem, de álláspontja kifejtését fontosnak tartja.

Nemzetközi Bíróság

- Ítélet felépítése
 - Az ügy neve és az ítélethirdetés időpontja
 - Az eljárásban részt vett bírák felsorolása
 - A felek neve
 - A felek vezérképviselőjének, jogi segítőinek és a bírósági szakaszban szerepet kapott egyéb küldöttjének neve
 - Az eljárás időbeli összefoglalása
 - A felek memorandum szerinti indítványa
 - Tényállás
 - Jogi kérdések
 - Rendelkező rész
 - Ha a felek igényt tartottak erre, a perköltségekre való utalás
 - Utalás arra, hogy az ítélet angol vagy francia nyelvű szövege tekintendő-e hivatalosnak
 - Egyéni vélemények, különvélemények, nyilatkozatok szövege

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás, ítélet kihirdetése**
 - a Nemzetközi Bíróság elnöke, kizártsága esetében az elnöke olvassa fel az ítéletet. A felek azonnal kézhez kapják az ítéletet, az egyéni és különvéleményekkel együtt. Utóbbiakra az ítélet kihirdetésekor utalás történik.
 - végleges formátum: hivatalos kiadványsorozatban való megjelenés: *International Court of Justice – Reports of judgements, advisory opinions and orders. ICJ Reports*
 - az angol és francia nyelvű szöveg, oldalanként követi egymást az ítéletekben

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás**

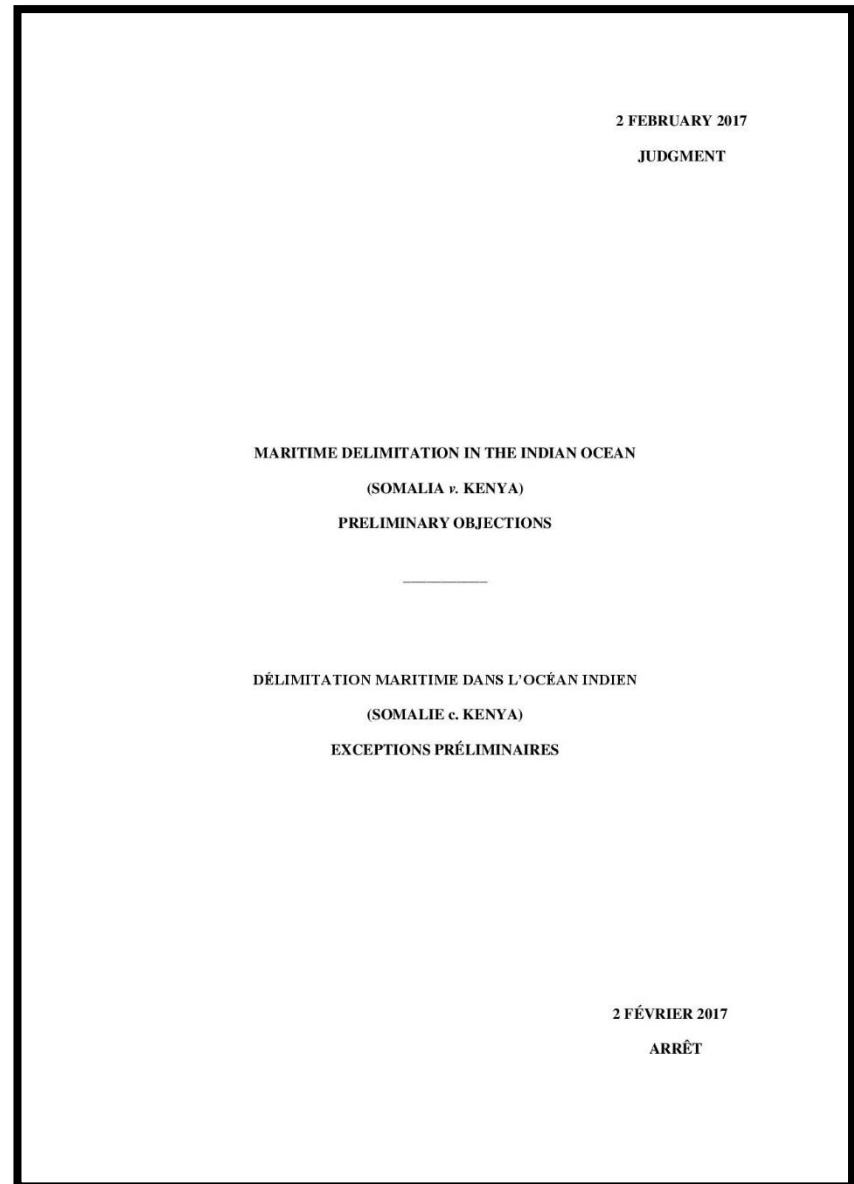
- res judicata, fellebbezésre nincsen lehetőség
- egyetlen jogorvoslati lehetőség van: újrafelvételi eljárás
- újrafelvétel iránti kérelmet csak abban az esetben lehet előterjeszteni, ha az olyan döntő jelentőségű **tény** felmerülésén alapul, amely az ítélet meghozatalakor mind a Bíróság, mind pedig az újrafelvételt kérő fél előtt **ismeretlen** volt, feltéve mindig, hogy a tény nem ismerése nem az újrafelvételt kérő fél gondatlanságának a következménye
- kérelmet legkésőbb az új tény felmerülésétől számított hat hónapon belül kell benyújtani.
- az ítélet meghozatalától számított tíz év után újrafelvételi kérelmet előterjeszteni nem lehet
- ítélet értelmezésére vonatkozó eljárás: ítélet értelmezésére irányuló eljárás: ha az ítélet értelme vagy alkalmazási köre tekintetében vita támad, a Bíróság, bármelyik fél kérelmére, hiteles magyarázatot ad. El kell kerülni, hogy a felek az ítélet értelmezésére hivatkozva, a fellebbezéssel egyenértékű eljárást kényszerítsenek ki.

Nemzetközi Bíróság

- **Peres eljárás, ítélet kikényszerítése**
 - ha valamely jogvitában szereplő fél a Bíróság által hozott ítéletből folyó kötelezettségének nem tesz eleget, a másik fél a Biztonsági Tanácshoz fordulhat, amely ha szükségesnek tartja, ajánlásokat tehet vagy határozatokat hozhat az ítélet végrehajtása céljából foganatosítandó rendszabályok felől
- **Ítélet kötelező ereje**
 - a Bíróság határozata csak a perben álló felekre és csak az eldöntött ügyben kötelező.
 - ugyanakkor a Bíróság törekszik a koherens joggyakorlat kialakítására

Nemzetközi Bíróság

- Ítélet első oldala

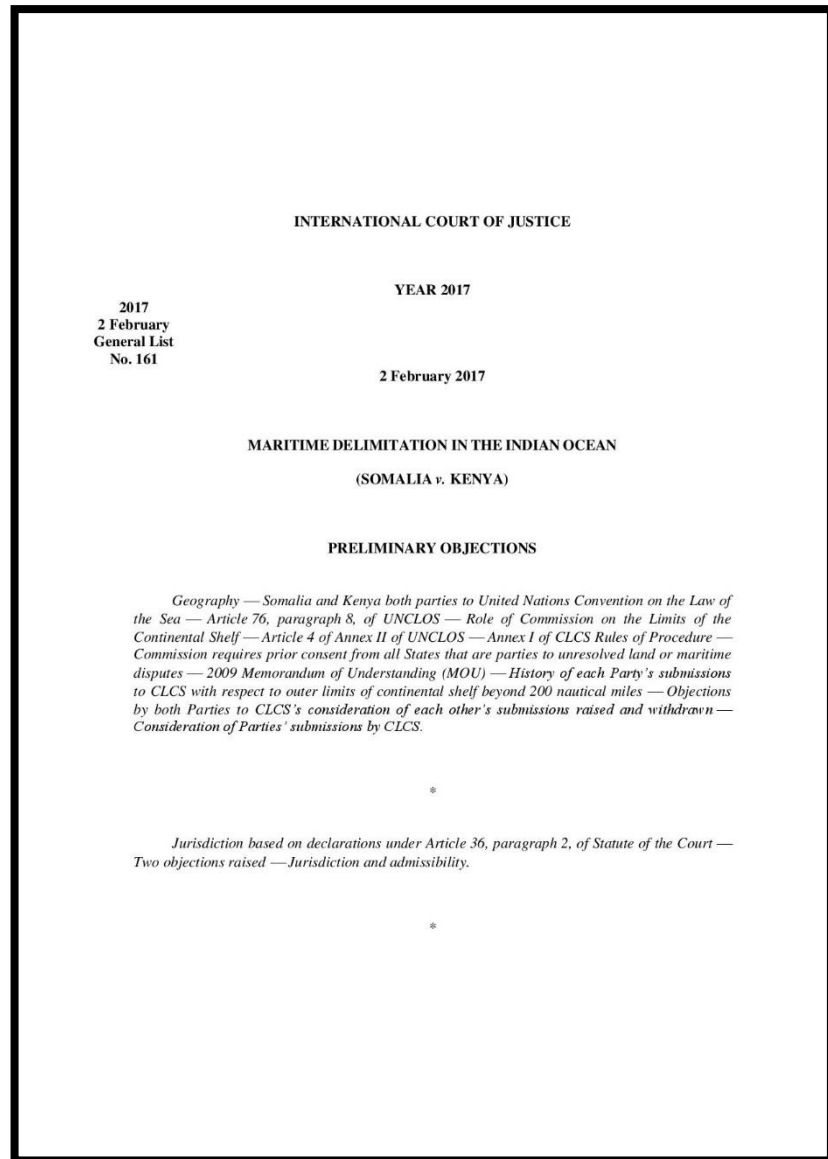
Nemzetközi Bíróság

- Ítélet második oldala

TABLE OF CONTENTS	
	<i>Paragraphs</i>
CHRONOLOGY OF THE PROCEDURE	1-14
I. INTRODUCTION	15-30
II. THE FIRST PRELIMINARY OBJECTION: THE JURISDICTION OF THE COURT	31-134
A. The Memorandum of Understanding	36-106
1. The legal status of the MOU under international law	36-50
2. The interpretation of the MOU	51-105
3. Conclusion on whether the reservation contained in Kenya's declaration under Article 36, paragraph 2, is applicable by virtue of the MOU	106
B. Part XV of the United Nations Convention on the Law of the Sea	107-133
C. Conclusion	134
III. THE SECOND PRELIMINARY OBJECTION: THE ADMISSIBILITY OF SOMALIA'S APPLICATION	135-144
OPERATIVE PARAGRAPH	145

Nemzetközi Bíróság

- Ítélet harmadik oldala
- Első érdemi oldal

Nemzetközi Bíróság

- **Tanácsadó véleményezési eljárás**

- A Bíróság bármilyen jogi kérdésben tanácsadó véleményt nyilváníthat bármely olyan szerv megkeresésére, amely az Egyesült Nemzetek Alapokmánya által, vagy annak értelmében ilyen megkeresés **előterjesztésére jogosult**
- Közgyűlés, Biztonsági Tanács bármely kérdésben, a szervezet más szerve és a szakosított intézmények, a Közgyűlés által bármikor megadható felhatalmazás alapján a tevékenységi körükben felmerülő jogkérdések tekintetében kérhetnek tanácsadó véleményt
- írásbeli megkeresés alakjában kell a Bíróság elé terjeszteni
- meg kell határozni azt a kérdést, amelyre nézve a véleményt kéri
- a Statútumban foglalt kivételekkel, az eljárásra a peres eljárás szabályai vonatkoznak
- formálisan nem kötelező – több esetben „burkolt” ítéltározatal olyan ügyekben, amelyek a peres eljárás tárgykörébe tartoztak volna
- a vélemény felépítésében, szerkezetében is hasonló a peres eljárásban hozott végzéshez

Nemzetközi Bíróság

- **Tanácsadó véleményezési eljárás, példák**

- Az atomfegyverek használatának vagy az azzal való fenyegetés jogszerűsége tárgyában a Közgyűlés kérdésére adott tanácsadó vélemény, 1996. július 8.
- A WHO és Egyiptom közötti 1951. március 25-ei megállapodás értelmezése tárgyában adott tanácsadó vélemény 1980. december 20.
- Az atomfegyverek használatának vagy az azzal való fenyegetés jogszerűsége tárgyában a Közgyűlés kérdésére adott tanácsadó vélemény, 1996. július 8.
- Az ENSZ Adminisztratív Bírósága n° 273. ítéletének megváltoztatására irányuló kérelem tárgyában hozott vélemény [Mortished ügy], 1982. július 20.
- Az Egyesült Nemzetek Adminisztratív Bíróságának n° 158. ítéletével szembeni reformációs kérelem tárgyában adott tanácsadó vélemény [Fasla ügy], 1973. július 12.

- *A tananyagban felhasznált képek online megtalálhatók és szabadon hozzáférhetők.
- *A tananyag kizárólag oktatási célból készült.
- *A tananyag a Szerző saját szellemi terméke, forrásként az adott tárgyhoz megjelölt kötelező irodalmi források kerültek felhasználásra.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az
Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE